מדרש אגדה — וישלח

וישלח יעקב מלאכים. מה כתיב למעלה, ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה (פסוק ג). כמה הם מחנה אלהים שני אלפים רבוא של מלאכי השרת, שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים סח יח), ואותן מלאכים נדמו כולם לחיילות של מלך, מהם לובשי ברזל, ומהם רוכבי סוסים, ומהם יש להם קרנות שתוקעין בהם. עשו אמר להם של מי אתם, אמרו לו של יעקב, שנאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי (בראשית לג ח): ד"א וישלח יעקב מלאכים. ולמה שלח אצלו מלאכים, אלא כך אמר יעקב אשלח לי מלאכים אליו, אם יחזור בתשובה מוטב, אמר להם אמרו לו אל תאמר כדרך שיצאתי מבית אבי באתי אליך, כי אני יצאתי מבית אבי במקלי, שנאמר כי במקלי וגו' (בראשית לב י), אבל עתה אני לשני מחנות: ויצו אותם לאמר וגו'. אמר יעקב אמרו לעשו זה המקנה אשר לי, אל תאמר משל תפיסות יד אבא הם, אלא בשכרי קניתי לי זה המקנה ובכחי, שנאמר ועתה הייתי לשני מחנות. ובאותה שעה שקרא יעקב אבינו לעשו הרשע אדני, אמר הקב"ה אתה השפלת עצמך לפני עשו וקראתו אדני, חייך אני מעמיד מבניו שמונה מלכים כנגד ח' פעמים שקראתו אדני לפני מלך מלך בישראל, שנאמר ואלה המלכים וגו' (בראשית לו לא), אמר יעקב לשלוחים ששיגר לעשו אמרו לו אם לשלום אתה בא [מתוקן אני כנגדך, ואם למלחמה אתה בא] הריני מתוקן כנגדך, ויש לי גבורים ובעלי זרוע שיתפללו לפני המקום והוא יעשה רצונם, שנאמר רצון יראיו יעשה וגו' (תהלים קמה יט): עם לבן גרתי. אעפ"י שהייתי דר עם לבן הרשע, קיימתי כל התורה כולה, גרתי בגימטריא תרי"ג מצות: ויהי לי שור וחמור. שור זה יוסף, שנאמר בכור שורו וגו' (דברים לג יז). חמור זה ישששכר, שנאמר ישששכר חמר גרם (בראשית מט ד): צאן. זה ישראל, שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי וגו' (יחזקאל לד לא): עבד. זה דוד, שנאמר אנא ה' כי אני עבדך (תהלים קיו ו), ושפחה. זו אביגיל, שנאמר הנה אמתך לשפחה (ש"א כה מא): ד"א ויהי לי שור, משור אחד יצאו שוורים הרבה, ומחמור אחד יצאו חמורים הרבה, באותה שעה הלכו שלוחים וראו את עשו שיש עמו כמה גבורים מזויינים, ובאו ואמרו ליעקב, שנאמר וישובו המלאכים אל יעקב וגו', אתה נוהג עמו כאח, והוא נוהג עמך כעשו: וארבע מאות איש עמו. ומאי רבותיה, אלא ארבע מאות קושרי כתרים היו עמו, וכיון ששמע יעקב כל אותן הגדולות היה מתייירא, והיה מחלק את בניו ואת נשיו לשני מחנות, שנאמר וירא יעקב מאד: וייירא. שמא יהרג: ויצר. שלא יהרוג אותו, אם הוא מתגבר עלי יהרגני, ואם אני מתגבר עליו אהרגנו, הדר הוא דכתיב ויירא יעקב מאד ויצר לו: אם יבא עשו וגו'. באותה שעה עמד בתפלה לפני הקב"ה, ואמר לניו רבון העולמים כתיב בתורתך אותו ואת בנו לא תשחטו (ויקרא כח כב), ואם יבא רשע זה ויהרוג אותי ואת בני מה אעשה, מה עשה שלח לו דורון לסתום את עיניו, שנאמר כי השחד יעור עיני חכמים (דברים טז יט), ואין חכמים אלא אדומיים, שנאמר והאבדתי חכמים מאדום (עובדי' א ח): קטנתי מכל החסדים. התחיל ממעט עצמו והיה מתייירא שמא יגרום החטא: כי במקלי עברתי. רמז לו שעתידין בניו לעבור את הירדן כשם שעבר יעקב אבינו במקל, שנאמר ביהושע ביבשה עבר ישראל את הירדן (יהושע ד כב), וזה המקל אשר עברו בים בני ישראל, שנאמר הרם את מטך (שמות יד טז), ובזה המקל עתיד שישאנו המלך המשיח, שנאמר מטה עוזך ישלח ה' וגו' (תהלים קי ב): הצילני נא מיד אחי. אחי שבא אלי מכוחו של עשו, שבשעה ששלח יצחק את יעקב לפדן ארם, שיגר עשו איש אחריו ששמו אחי: פן יבא והכני [אם על בנים]. אתה אמרת בתורתיך לא תקח האם על הבנים (דברים כב ח): היטיב איטיב עמך. היטיב בזכותך איטיב בזכות אביך: וילן שם בלילה ההוא: מכאן לעונה האמורה בתורה: עזים מאתים. שהם צריכות תיישים עשרים: רחלים מאתים. שהם צריכות אילים עשרים: גמלים מניקות וגו'. לפי שהגמל צנוע הוא בתשמישו לפיכך לא פירשו הכתוב: פרות ארבעים ופרים עשרה. הם צריכים [פרים עשרה]: אתנת עשרים. הם צריכים לעשרה עיירים: ויתן ביד עבדיו. ולמה לא הכניסם בערבוביא כדי להשביע עינו של אותו רשע: ורוח תשימו בין עדר וגו'. אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם אם יבואו צרות על בני לא תביא להם אלא זה אחר זה, ורוח תשים להם מצרותיהם: במוצאכם אתו. בגדולתו: ותעבור המנחה על פניו. אף הוא היה בצרה: ואת אחד עשר ילדיו. דינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל לפניה, אמר הרשע הזה עינו רמה, שלא יראה אותה ויקחה ממני, אמר לו הקב"ה למס מרעהו חסד (איוב ו יד), אתה מנעת חסד מאחיך שנתת בתוך התיבה, ולא נשאית אותה למהול, חייך הרי היא נישאת לערל, לא בקשת להנשא דרך היתר, הרי היא נשאת דרך איסור, הדא הוא דכתיב ותצא דינה בת לאה, מהיכן יצאה מן התיבה, נאמר כאן ותצא, ונאמר להלן ויצא נח (בראשית ח יח), מה להלן מן התיבה, אף כאן מן התיבה: ויקחם ויעבירם את הנחל. מלמד שעשה עצמו כגשר, והיה עומד באמצע המים, והיה נוטל את זה מעבר זה, ונותנו לעבר אחר: ויותר יעקב לבדו. ולמה נשאר לפי ששכח פכים קטנים, ללמדך שמחבבין הצדיקים ממונם יותר מגופם: ויאבק איש עמו. שרו של עשו היה: ויאבק. שאבק רגליהם עלה עד כסא הכבוד: ויאמר שלחני כי עלה השחר. אמר לו יעקב וכי גנב אתה שאתה מתייירא מן השחר, אמר לו שר עשו אני, ומיום שנברא העולם לא הגיע לי זמן לומר שירה לפני המקום ב"ה עד היום הזה: בבראשית רבה ויאמר שלחני כי עלה השחר. אמר רב הונא. אמר המלאך בסוף אני מגלה לו, ואם יאמר לי רבון העולמים למה גלית, אני אומר לו רבון העולמים בניך גוזרים גזירות ואינך מבטל גזירתן, ואני אוכל לבטל גזירתן, אמר המלאך ליעקב עתיד הקב"ה להגלות עליך [בבית אל] ולהחליף שמך ואני עומד שם, הדא דכתיב בית אל ימצאון ושם ידבר עמנו (הושע יב ה) עמך אין כתיב אלא עמנו: ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר מאי מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים (ישעיה מד כו), אין אנו יודעים שעצת מלאכיו ישלים, אלא מלאך אחד נגלה על יעקב ואמר לו עתיד הוא להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך ואני שם עומד, שנא' בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו, ונגלה אליו הקב"ה לקיים דברו של מלאך: ויאמר לא אשלחך וגו'. אמר לו יעקב כיון שאתה שרו של עשו לא אניחך עד שתמחול לי מן הברכה שברכני אבא, אמר לו ומי מתרעם עליך, אמר לו שאמר לי עשו הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים: ויברך אותו שם. וזאת הברכה שברכו שמחל לו על הברכות: ויזרח לו השמש. וכי זרחה לו לבדו והלא לכל העולם זרחה, אלא לרפאות צלעתו, אבל לאחרים אש ולהבת: ד"א ויזרח לו השמש. שמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו. שנאמר ויזרח לו: על כן לא יאכלו בני ישראל וגו'. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, שנשה ממקומו:

ויחץ את הילדים. כל אחד ואחד זכותו תקום עליו: ואת לאה וילדיה אחרונים [ואת רחל ואת יוסף אחרונים]. מכאן שחביבין עליו בני לאה ובני רחל יותר מבני השפחות: והוא עבר לפניהם [וישתחו ארצה שבע פעמים]. הדא הוא דכתי' כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז): וַיִּשָּׁקֵהוּ. ולמה נקוד, מלמד שלא בקש לנשקו אלא לנשכו, ונעשה שיניו כמו שעוה: ויבכו. זה בכה על צוארו, וזה בכה על שיניו: ותגשנה השפחות. הנה וילדיהן. וביוסף כתיב ואחר נגד יוסף ורחל (פסוק ז), ולמה, אמר יוסף, רשע זה עינו רמה היא שלא יתלה עיניו עליה והגביה יוסף קומתו וכסה אותה, ולפיכך אין עין רעה שולטת בזרעו של יוסף: כראות פני אלהים וגו'. ולמה מזכיר יעקב שמו של הקב"ה כאן, כדי ליראו ולבהלו, אמר עשו הקב"ה הגיעו בכבוד זה איני יכול לו, משל לחבר שמבקש את חברו להרגו, נזדמנו לסעודה אחת, אמר האחד טעם תבשיל זה כטעם תבשיל שטעמתי בבית המלך, אמר אותו האיש וכך הוא זה וזה רגיל בבית המלך, מיד נתיירא ממנו: ויאמר נסעה ונלכה. כיון שראה אותו הרשע ממונו של יעקב, הרהר בלבו ואמר מה העולם הזה והוא אינו חלקו, אחי בזה המעלה, העולם הבא על אחת כמה וכמה, מיד בקש מיעקב שינחל חצי העולם הזה, והוא ינחל חצי העולם הבא: ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים וגו'. זה משה ואהרן: והצאן והבקר עלות וגו'. אלו ישראל שנאמר (ואתנה) [ואתן] צאני צאן מרעיתי וגו' (יחזקאל לד לא), ואלולי רחמנות של הקב"ה ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן. בימי (אנדרינוס) [אדריינוס] קיסר: ד"א כי הילדים רכים. ואינם יכולים לסבול עול גיהנם, ואם ידפקום יום אחד אין להם תקוה: יעבר נא אדוני. לפי שאין אתה מתיירא שום דבר: ואני אתנהלה לאטי. כי המצות אינם נעשים חבילות חבילות: עד אשר אבא אל אדני שעירה. חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אצל עשו להר שעיר, וכי אפשר ליעקב לרמאות אותו, אלא אימתי יבא אצלו לעתיד לבא, שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו (עובדי' א כא): אציגה נא עמך. ביקש ללוותו ולא קיבל עליו: וישב ביום ההוא וגו'. היכן הלכו, מלמד כיון שראו המלאכים שהיה אומר להם מי אתם ואמרו המלאכים אנו שלוחים שם יעקב והיו מכים אותם, וכל אחד הולך לדרכו, אמרו שלא היה נכוה בגחלת של יעקב: ויבא יעקב שלם וגו'. שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו: ויחן את פני העיר וגו'. והיה משדר לכל אחד ואחד דורון: ויקן את חלקת וגו'. תיקן להם מטבע: ויקרא לו וגו'. ומי קראו אל אלהי ישראל:

ותצא דינה בת לאה. לא יצאה אלא להראות עצמה ויפיה וגרם לה החטא, ודבק בה שכם בן חמור: וישכב אותה. מלמד שעבירה גוררת עבירה: בת לאה. ולא בת יעקב, אלא כשם שהיתה לאה יצאנית: [שנאמר ותצא לאה לקראתו (בראשית ל טז), כך היתה דינה יצאנית]: וישכב אותה. כדרכה: ויעניה. שלא כדרכה: והחריש יעקב עד בואם: והתחתנו אתנו. אין ישראל נותן תחלה אצבעו לתוך פי אחר, אלא אם כן הוא נותן תחלה לתוך פיו: ויקחו שני בני יעקב [שמעון ולוי]. ממשמע שנאמר שמעון ולוי איני יודע שבני יעקב הם, אלא בני יעקב שלא נטלו עצה זה מזה: אחי דינה. וכי אחות שניהם ולא אחות השאר היתה, אלא לפי שנתנו עצמם עליה נקראת על שמם: ויבאו אל [העיר] בטח. בטוחים היו על כחו של זקן, אמר יעקב לא אניח בני אשר יפול בידי אומות העולם להזדווג עליהם, אני אלחם כנגדם, הדא הוא דכתיב אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי (בראשית יח כב): ויקחו את דינה וגו'. גוררין היו אותה ויוצאין: עכרתם אותי. עכרתם אותי כמים העכורין:

קום עלה בית אל. לביתו של אל: ועשה שם מזבח. מה עשו נודר ואינו מקיים אף אתה נודא ואין אתה מקיים, לפיכך אמר ועשה ולא אמר והקריב: אלהי הנכר. אפילו כלים ועליהם כצורת חמה וכצורת לבנה וכצורת דרקון, היו מוסרין אותם להם: ויהי חתת אלהים שלא רדפו אחרי בני יעקב. להכריתם ולהרגם, לפי שבקע הקב"ה את הארץ אשר תחתיהם עד תהום הארץ, ואש היה עומד בין מחנה יעקב ובין מחנה הפרזי, לכך נאמר ולא רדפו אחרי בני יעקב: ויבא יעקב לוזה. למה נקרא שמה לוזה, שכל מי שנכנס לשם העדיף במצות וחקים ומעשים טובים [כלוז]: מינקת רבקה. אמה של רבקה: אלון. לשון יוני, עד שהוא משמר אבלה של דבורה באתה להם בשורת אמו, הדא הוא דכתיב וירא אלהים אל יעקב וגו' ויברך אותו, ומה ברכה בירכו, זו ברכת אבלים. ומפני מה לא נאמרה מיתת רבקה, לפי שבנה עשו, וגם נקברה בלילה מפני עשו, שלא יאמרו כך וכך תבא על הבטן שנוצר בו איש כזה, ומה בקשה דבורה אצל יעקב, אלא בשעה שאמרה לו רבקה ושלחתי ולקחתיך משם (בראשית כז מה), לא היה רוצה יעקב לזוז מאת לבן, מה עשתה רבקה שגרה דבורה אצל יעקב להביאו: וירא אלהים אל יעקב עוד וגו'. כבראשונה, מה ראשונה על ידי שליח, אף שנייה על ידי שליח: ויברך אותו. ברכת אבלים בירכו: אני אל שדי פרה ורבה וגו'. והיכן מצינו פריה ורביה שעשה יעקב אבינו לאחר כך, אלא לפי שהיה בנימין במעי אמו אמר לו פרה ורבה, גוי זה בנימין, וקהל גוים זה מנשה ואפרים: ומלכים מחלציך יצאו. זה ירבעם ויהוא: ויהי עוד כברת ארץ. בשעה שהארץ חלולה ככברה: בן אוני. בן צערי: ואביו קרא לו בנימין. בלשון הקודש: ותקבר בדרך אפרתה. מה ראה יעקב אבינו לקבור את רחל בדרך אפרת, אלא צפה יעקב ברוח הקודש שהגליות עתידים לעבור שם, לפיכך קברה שם, כדי שתהא מבקשת רחמים, הדא הוא דכתיב רחל מבכה על בניה (ירמיה לא טו): וישכב את בלהה פילגש אביו. חס ושלום שנגע בה, אלא כשמתה רחל נטל יעקב מטתו ושם אותה לפני ערש בלהה, בא ראובן וקנא לאמו, ובשביל שלא שם מטתו לפני לאה אמו בלבל מטתה, [לפיכך] העלה הכתוב כאלו שכבה, הדא הוא דכתיב וישכב וגו', ואף על פי כן השווהו הכתוב עם אחיו, שנא' ויהיו בני יעקב שנים עשר. [מלמד שכולם שקולים כאחד] וקראו בכור שהוא בכור לעיבור, בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור לתשובה:

ותמנע היתה פילגש לאליפז. ולמה לי לדרוש ולומר ותמנע היתה פלגש, אלא שבאו חכמינו ז"ל להודיעך כמה כח שבח האבות, כי בת מלכים היתה רוצה להדבק בזרעו של אברהם אבינו: לוטן. אחד מן השלטונים: ענה. פסול היה והביא פסולים לעולם: יושבי הארץ. וכי יושבי שמים היו, אלא היו מריחין את הארץ וידעו השדה הטובה, והיו זורעין אותה: הימים. ולמה נקראו ימים, שאימתן מוטלת על הבריות: מהיטבאל. שעצמן היו מטיבים לע"ז: בת מטרד. בת מטרתם. שהיו מעמידין פירות לע"ז: מגדיאל. זו רומי: השם יעקרם מן העולם: